

Համաձայն իր այս կարծիքին հետ. «Գրուածք մի չկայ, կասէ, որ հաստատէ թէ տալա- գրութեան արուեստին գանոդը հրաժարե- յալ իւր գործէն, ուստի եւ փառքէն:» — Սակայն մեզի առաջին կարծիքը աւելի բնա- կան կերեւի. վասն զի նա իւր ծերութեան օրերը այնպիսի ապրուստ ստանալով՝ հաւա- նական է որ չկարողանար կամ չկամենար աշխատիլ այլ եւս տպարանին մէջ. եւ միթէ Կուլթիմպէրիկի պէս մարգը ձեռք քաշելով տպարանական գործողութենէն, կղրկուէր իւր փառքէն. միթէ մատենագրին մէկը օգ- տակար գրուածք մի տպագրելէն յետոյ պա- րապի երկրագործութեան կամ վաճառակա- նութեան, զրկուած կհամարուի իւր ուսում- նական կամ մատենագրական անունէն . . . — Ուրեմն եւ Կուլթիմպէրիկ հեռանալով տպարանական գործառնութենէն՝ զրկուած չէր համարուեր իւր փառքէն:

Վերջապէս Կուլթիմպէրիկ իւր բազմա- մեայ աշխատութիւններէն, եւ այն սքանչե- լի գիւտը կատարելագործելէն յետոյ, վախ- ճանեցաւ իւր ծննդեան քաղաքին մէջ 1468 թուականին փետրուարի 24-ին: Նորա վեր- ջին օրերուն մի միայն ուրախութիւնը այն էր՝ որ աչքովը կտեսնէր իւր գիւտը արդէն իգործ գրուած զանազան քաղաքներու մէջ (*):

(*) 1460 Թուականէն սկսեալ՝ նոր նոր տպարաններ բա- ցուեցան յերոսոս, այսինքն Պամպէրիկի մէջ՝ 1461 Թուակ., Պազլի մէջ՝ գրեթէ նոյն միջոցին, Քոլոնիայի եւ Սուպիա- կոյի մէջ՝ 1465 Թ., Հոովմայ մէջ՝ 1467 Թ., Ակսպուրկի մէջ՝ 1468 Թ., եւ այլն:

Կուլթիմպէրիկ փոխադրուելով այս անցա- ւոր աշխարհէս՝ իւր անմահական գիւտը յանձնեց ապագայից. բայց ապագայք շու- տով չկարողացան ճանաչել նորա գիւտին արժէքը, եւ այն պատճառաւ նոյն իսկ մե- ծահանճար արուեստագիւտին պատմութիւնն անգամ միայն այն ժամանակ սկսան գիր ան- ցընել, երբ մնացած չէր ոչ նորա ժամա- նակակից մարդիկնեքն եւ ոչ կենդանի աղ- բիւր մի պատմութեան: Յետոյ մեծ հետա- քրքրութեամբ սկսան որոնել նորա հետքը, ու քանի մի ժողովածոյ պատմութիւններ թողուցին մեզ՝ խառն տեղեկութիւններով շփոթուած: Մեք այն տեղեկութիւններէն գլխաւորներն ու հաւանականը գրինք այս տեղ, որ գրուած են խոհմ, ուսումնական ու խղճմտանքաւոր մարդկանց ձեռքով. բայց եթէ գրէինք զանազան ժամանակներ նորա համար եղած հազար ու մէկ տեղեկու- թիւնները, այն ժամանակը նոցա միայն չա- փէ դուրս տեղ կհարկաւորէր, ինչպէս որ առանձին գրքեր եւս տպուած են:

Բացատրեմք այլ եւս երկու խնդիր. այս- ինքն նախ՝ թէ երբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս սկսուե- ցաւ տախտակի վերայ տպագրութիւնը. եւ երկրորդ՝ թէ ի՞նչ պատճառաւ Հոլանտացի մատենագիրները ջանացին տպագրութեան գիւտը իւրեանց Բօսքոն անունով քաղաքակ- ցին սեպհականելու:

(Աւարտն յառաջիկայս.)

ՀՐԱՌՈՒԹՆԵՐՈՒ ԽԱՆՁՈՂԸ ԿԱՄ ԼԱԽՆ

Հրաբուխ լեռներէն ելած լաւային կամ խան- ծողին վրայ զարմանալի յատկութիւններ կան: — Ամերիկայի Քոնովաքսի հրաբուխը 1738-ին՝ բերնէն մինչեւ 3000 ոտնաչափ բարձր նետեր է իւր խանձողները, այսինքն կրակոտ քարերն ու հալած մետաղի նման լաւան: Նոյն հրաբուխը 1744-ին այնպիսի սաստիկ շառաւիմաբ բռնկեր է որ ձայնը մինչեւ 600 մղոն տեղ կլրսուի եղեր: — Վեսուվ լեռը 1794-ին 45 միլիոն խորանարդ- ոտնաչափ Թանձրութեամբ լաւա դուրս տուեր է:

— Եսնա լեռը 1810-ին այնքան լաւա բխեր է որ ինը ամիս՝ ամէն օր մէկ մեծ կբարձրանայ եղեր երեսը, եւ այն դուրս նետուած նիւթը տասը տարիէն հազիւ պաղեր է բոլորովին: — Քոնովա- քսին 109 խորանարդ մեծ մեծութեամբ ժայռ մը նետեր է մինչեւ 9 մղոն հեռու տեղ: — Սոււ- պաւայի հրաբուխը 1815-ին՝ մոխիրները նետեր է մինչեւ ձաւա կղզին՝ որ 300 մղոն հեռու է, եւ քաղաքին 12,000 բնակիչէն քսանը միայն կըցեր են ողջ մնալ ու ազատիլ այն սոսկալի փորձանքէն: